

DE WERVEN VAN DELFZIJL

Thomas Steensma 22-05-2018

AANLEIDING

In krimpregio's staat de gezondheid van mensen onder druk. Delfzijl is zo'n krimpregio, waar nogal wat problemen zijn op het gebied van de gezondheid. Deze problemen betreffen de bevolking van jong tot oud. Er is een relatief hoog percentage jongeren met obesitas en er zijn veel ouderen met een chronische zorgvraag. Deze aantallen zullen naar verwachting in de komende decennia sterk toenemen. In deze regio's neemt de vergrijzing sterk toe. Bovendien kunnen niet altijd de gezondheidsvoorzieningen op het gewenste peil blijven. Het aanbod van zorg sluit niet altijd voldoende aan bij de zorgvraag.

NIEUW GEZONDHEIDSBEGRIIP

Zorgaanbieders concentreren zich doorgaans op het behandelen en begeleiden van patiënten. Deze insteek is noodzakelijk. Tegelijkertijd is deze benadering op zichzelf genomen vrij beperkt. Ze komt pas in beeld wanneer er zich gezondheidsproblemen aandienen, bij ouderen en ook bij jongeren. Denk alleen maar aan het toenemende aantal mensen dat lijdt aan overgewicht en de problemen die daaruit voortvloeien.

Terecht stelt arts-onderzoeker Machteld Huber dat gezondheid meer is dan fysieke gezondheid. Huber ontwikkelde een alternatief voor een traditionele visie op gezondheid.

POSITIEVE GEZONDHEID

Huber introduceerde het begrip 'positieve gezondheid', met zes hoofddimensies ('pijlers') en daarinbinnen 32 verschillende aspecten. Deze 'positieve gezondheid' wil een omvattend beeld van gezondheid geven. Zij sluit daarmee aan bij een tendens in de samenleving. Voor velen is geestelijk welzijn en sociaalmaatschappelijke participatie even belangrijk of misschien nog wel belangrijker dan hun lichamelijke kwaal, terwijl artsen zich vaak concentreren op het ziektebeeld. Huber onderstreept de geestelijke en sociaalmaatschappelijke dimensie van gezondheid. Er zou volgens haar meer aandacht moeten komen voor het totale plaatje: 'positieve gezondheid'. Zij pleit daarmee voor een holistische benadering van gezondheidszorg. Tegelijkertijd wil zij ook de rol van mensen zelf benadrukken. Mensen zouden dan bij vragen over gezondheid en ziekte zelf de regie in handen kunnen houden, voor zover dat mogelijk is.

Bron: Huber, M., van Vliet, M., Giezenberg, M., Winkens, B., Heerkens, Y., Dagnelie, P.C., Knottnerus, J.A. (2016). Towards a 'patient-centred' operationalisation of the new dynamic concept of health: a mixed methods study - BMJ 2016

ONDERZOEKSVRAAG

De notie 'positieve gezondheid' is van grote betekenis voor de inrichting van een stad of regio. Die notie kan worden ingebracht in het ontwerp van een stadswijk of de herinrichting van een regio. Ik concentreer mij nu op een wijk.

Op wijkniveau wil ik onderzoeken hoe het concept 'positieve gezondheid' kan worden ingebracht. Als casestudy onderzocht ik Delfzijl. Vooral het centrum van de stad blijkt een interessante plek te zijn voor een dergelijke studie. In het centrum wonen relatief veel ouderen. Voor deze doelgroep is veel te winnen met betrekking tot positieve gezondheid. Bij die positieve gezondheid hoort een gevoel van welbevinden, het onderhouden van sociale contacten en voldoende prikkels om te blijven bewegen. Juist voor deze doelgroep is een zinvolle dagbesteding belangrijk.

Hoe zijn de verschillende aspecten vanuit het positieve gezondheidsmodel van Machteld Huber ruimtelijk aanwezig in Delfzijl Centrum?

Om deze onderzoeksvraag te beantwoorden heb ik verschillende deelvragen geformuleerd, die ik in deze tekst toelicht. De eerste deelvraag hierbij is:

Hoe kan het model van Huber ruimtelijk vertaald worden?

Om deze vraag te beantwoorden heb ik bronnenonderzoek gedaan. Vervolgens maakte ik onderstaande ruimtelijke vertaling van het model van Huber. Dit model geeft een overzicht van ruimtelijke elementen die belangrijk zijn voor een gezonde leefomgeving voor wijkbewoners. De ruimtelijke vertaling van het model kan uitgebreid worden als uit nieuwe of bestaande onderzoeken blijkt dat er andere of meer zaken van belang zijn. Dit model kan op verschillende schaalniveaus als meetinstrument gebruikt worden.

Eerst ben ik nagaan hoe de verschillende aspecten van dit ruimtelijke model aanwezig zijn in de wijk Delfzijl Centrum.

Daarvoor heb ik een kwantitatief als kwalitatief onderzoek gedaan binnen deze wijk. Hiertoe heb ik onderstaande deelvragen geformuleerd:

Hoe zijn de aspecten vanuit het model van positieve gezondheid vertegenwoordigd in de wijk?

Zie onderzoek door middel van mapping van Delfzijl Centrum

Welke aspecten ontbreken in het centrum van Delfzijl vanuit het perspectief van positieve gezondheid?

Zie onderzoek door middel van interviews onder wijkbewoners van Delfzijl Centrum

Deze conclusies maken duidelijk dat Delfzijl Centrum belang heeft bij de volgende thema's uit het model van positieve gezondheid, namelijk kwaliteit van leven, lichaamsfuncties en sociaalmaatschappelijk functioneren.

PROBLEEMSTELLING

Beweging is voor mensen enorm belangrijk. Hierdoor worden verscheidene aspecten van het model van positieve gezondheid gunstig beïnvloed. Beweging maakt dat mensen zich eerder in verschillende omgevingen gaan ophouden (kwaliteit van leven). Eveneens vergroot beweging de kans op sociale contacten (sociaalmaatschappelijk participeren). Daarnaast is bewegen natuurlijk goed voor de fysieke gezondheid (lichaamsfuncties).

Het maken van een korte wandeling door de wijk is dan ook erg waardevol. Om mensen te stimuleren een korte wandeling te maken is het van belang dat er weinig obstakels zijn op de route en dat er een bepaalde plek is waar zij graag naartoe gaan. Uit gesprekken met wijkbewoners blijkt dat zij de oude haven zien als de belangrijkste identiteitsdrager van de stad. Een plek waar mensen in potentie dus graag naartoe gaan! Maar dit havengebied is door een combinatie van factoren in de huidige situatie onvoldoende aantrekkelijk: onveilige verbindingen en routes, een lage verblijfskwaliteit van de openbare ruimte, een gebrek aan openbare publiekstrekken, en dichte en anonieme gebouwen.

VISIE

De ontstaansgeschiedenis van Delfzijl hangt sterk samen met het havengebied dat grenst aan de stad. De haven was een overslagplaats van goederen van zee naar land. Het was een plek waar veel gebeurde. De strook langs de stad fungeert de laatste twintig jaar echter niet langer als overslagplaats van goederen en heeft zijn industriële functie verloren. Het is nu een plek met kantoren en een hotel. Ook is er ruimte voor het houden van evenementen. Deze functies zijn gericht op specifieke doelgroepen, de wijkbewoners van het centrum van Delfzijl maken hier maar beperkt gebruik van.

Als er meer activiteiten in het havengebied zouden zijn die direct betrekking hebben op de wijk Delfzijl Centrum, zou de haven echter tot een interessante bestemming voor wijkbewoners. Hoe kan er weer activiteit in dat gebied worden teruggebracht zodat de haven weer een interessante bestemming wordt, en onderdeel van het centrum van Delfzijl en haar wijkbewoners?

ARCHITECTONISCHE OPGAVE

De onderzoeksvraag, de probleemstelling en mijn visie daarop deden mij besluiten een ontwerp te maken waarin het industriële havengebied is getransformeerd tot een toegankelijke plek voor wijkbewoners, waarin ontmoeting, beweging en gezond voedsel een centrale rol spelen.

STRATEGIE

Om deze opgave te realiseren paste ik de volgende strategie toe: het havengebied moet worden ontsloten door middel van een veilige verbinding tussen stad en haven. Het havengebied kan vervolgens worden getransformeerd tot een groene openbare ruimte, zowel op de kade als in het water. Wat verder nodig is om het havengebied daadwerkelijk aantrekkelijk te maken voor wijkbewoners is een transformatie van bestaande bebouwing en de functies van de desbetreffende gebouwen zodat deze nauwer aansluiten bij de behoeften van de wijkbewoners.

CONCEPT

Beweging, gezond voedsel en ontmoeting spelen een centrale rol in dit concept. Beweging kan plaatsvinden middels een wandeling over de promenade, zwemmen in het zoutwaterbad – een knipoog naar vroegere zoutwaterbad in Delfzijl –, fitnesssen in het zorghotel of de uitdaging om de uitzichtpunten te beklimmen. De schakel naar gezond voedsel wordt gevormd door de kweek, verwerking, handel, bereiding en consumptie van (natuurlijk: gezonde) zeeproducten. Dit proces is circulair. Afvalstoffen worden hergebruikt en de benodigde energie wordt uit de zon en uit de grond opgenomen. Bovendien kan dit als katalysator gaan werken in de ontmoeting tussen de wijkbewoners van Delfzijl. Kernelement van de verschillende programma's is dat wijkbewoners hun talenten kunnen inzetten om zo een eigen bijdrage te leveren aan de dynamiek van het havengebied.

Het havengebied wordt op die manier een dynamische plek die met de tijd mee zal veranderen. Een belangrijk thema in het ontwerp is dan ook de factor tijd. De dynamiek, veroorzaakt door diverse veranderingen in tijd, is een element dat in alle lagen van het uiteindelijke ontwerp terug dient te komen.

PRINCIPES

De drie bestaande loodsen krijgen elk een andere functie. De principes zijn in de uitwerking van elk van de loodsen hetzelfde, maar de ontwerpkeuzes verschillen. De drie loodsen worden getransformeerd tot 'de Werven van Delfzijl'.